

prof. dr hab. Czesław Skowronek
Collegium Mazowia w Siedlcach

Aktywa obrotowe i procesy logistyczne przedsiębiorstw

Current assets and logistics processes in enterprises

Artykuł przedstawia podstawowe dane charakteryzujące aktywa obrotowe przedsiębiorstw, ich wartość, strukturę i dynamikę zmian. Wskazano także na związek oraz wzajemne uwarunkowania aktywów obrotowych i funkcjonowanie procesów logistycznych. Aktywa obrotowe przedsiębiorstw średnich i dużych na koniec 2018 r. przekroczyły wartość 1 bln zł i stanowią 40% całości majątku przedsiębiorstw. W okresie ostatnich 3 lat wysokie tempo wzrostu tych aktywów spowodowało obniżenie ich produktywności, pogorszenie efektywności funkcjonowania przedsiębiorstw. Przyrost zapasów angażował blisko 30% całego przyrostu PKB. W tekście wskazano na związek funkcjonowania procesów logistycznych z poziomem i strukturą aktywów, a także płynnością finansową, aczkolwiek pomiar ilościowy wpływu tych procesów jest bardzo trudny, może być zrealizowany w konkretnym przedsiębiorstwie.

Słowa kluczowe:

aktywa obrotowe, zapasy, należności, przychody, zobowiązania, produktywność aktywów, procesy logistyczne, płynność finansowa

The text presents basic data that characterises current assets of enterprises, their value, structure and change dynamics. Mutual links between current assets and logistics processes were also pointed out. Current assets of medium and large enterprises exceeded 1 trillion PLN at the end of 2018 and amounted to 40% of companies' total assets. Over the last 3 years, high increase of those assets caused the deterioration of productivity and effectiveness of enterprises. Increase in the value of inventories generated almost 30% of the increase in the GDP. The relationship between the functioning of logistics processes and the level and structure of assets, as well as financial liquidity, was pointed out. However, quantitative measurement of the influence of those processes is very challenging and hence only possible in case of individual enterprises.

Key words:

current assets, inventory, receivables, revenue, liabilities, productivity of assets, logistics processes financial liquidity

Aktywa i logistyka

Aktywa obrotowe przedsiębiorstw to istotny składnik ich majątku. W przedsiębiorstwach średnich i dużych (o zatrudnieniu powyżej 49 osób), które kreuja ok. 70% całości przychodów sektora przedsiębiorstw (reszta przypada na przedsiębiorstwa małe, w tym mikro), na koniec 2018 r. aktywa obrotowe przekroczyły wartość 1 bln zł. Ich poziom, struktura, dynamika zmian mają istotne znaczenie w działalności przedsiębiorstw. W sposób istotny wpływają na ich działalność operacyjną, wyniki finansowe, poziom rentowności, zdolności do rozwoju i powiększenia potencjału ekonomicznego.

Aktywa obrotowe są kształtowane także pod wpływem sprawności funkcjonowania procesów logistycznych. Moim zamiarem jest przedstawienie podstawo-

wych danych charakteryzujących wartość aktywów obrotowych, ich strukturę, a także produktywność tych zasobów. Chcę także wskazać na związek i wzajemne uwarunkowania aktywów obrotowych oraz procesów logistycznych. Często ten związek i wzajemne relacje nie są dostrzegane.

Aktywa obrotowe i procesy logistyczne są w większości przypadków przedmiotem analiz i ocen jako wyodrębnione, autonomiczne problemy funkcjonowania przedsiębiorstw. Takie podejście nie jest trafne. Ważne są związki, wzajemne oddziaływanie oraz sprzężenia zwrotne między obrotowymi zasobami przedsiębiorstw a funkcjonowaniem i sprawnością procesów logistycznych.

Procesy logistyczne przedsiębiorstw to procesy realnego przepływu produktów przez kolejne fazy działalności przedsiębiorstw. W przedsiębiorstwach przemysłowych będą to fazy: zakupów, produkcji, sprze-

daży, w szerokim zaś ujęciu dystrybucji przez kolejne ogniwa łańcucha dostaw, aż do końcowych odbiorców. W przedsiębiorstwach handlowych w miejsce sfery produkcji wchodzi sfera magazynowania, kompletacji i wielu innych operacji logistycznych.

We wszystkich tych segmentach działalności gospodarczej przedsiębiorstw występują odpowiednie rodzaje aktywów obrotowych. Procesy logistyczne, już w końcu XX w. zostały zdefiniowane jako integracja trzech podstawowych strumieni przepływów: fizycznych, informacyjnych i pieniężnych. Publikując wspólnie z Z. Saryusz-Wolskim w 1995 r. pierwsze wydanie naszej monografii (piąte wydanie ukazało się w roku 2012), powoływaliśmy się na opinię przewodniczącego Europejskiego Stowarzyszenia Logistycznego P.W. Bolta, który strumienie pieniężne traktuje także jako integralny składnik procesów logistycznych (Skowronek, Saryusz-Wolski, 2012, s. 22). Takie podejście wydaje się w pełni trafne. Strumienie pieniężne są integralnie związane z procesami zakupu i sprzedaży. Oczywiście strumienie pieniężne w przedsiębiorstwach mają w znacznym stopniu swój wymiar autonomiczny, ale łączą się one ściśle z procesami logistycznymi sfery zakupu i sprzedaży. Dotyczy to m. in. negocjacji cen zakupu i sprzedaży, kontroli płatności i ich zgodności z wcześniejszymi uzgodnieniami, kontroli terminowości płatności. Wiele z tych zagadnień jest przedmiotem działalności służb logistycznych sfery zakupu i sprzedaży w większości przedsiębiorstw. Oczywiście takie rozumienie strumieni i przepływów pieniężnych nie wyczerpuje wielu funkcji, które są przedmiotem zarządzania finansami przedsiębiorstwa. Rozpatrując zatem aktywa obrotowe przedsiębiorstw, ich strukturę, wskazując na pozytywne lub negatywne zmiany, powinniśmy także mieć na względzie wpływ procesów logistycznych, ich sprawności i racjonalności. Z drugiej zaś strony określone składniki aktywów, zwłaszcza zapasy, są nośnikami procesów gospodarczych przedsiębiorstw, w tym procesów logistycznych. To, jak się wydaje, uzasadnia analizy i oceny aktywów obrotowych przedsiębiorstw i ukazanie ich związku z procesami logistycznymi. W odpowiednich fragmentach tekstu wskazując na te zjawiska.

Wielkość i struktura aktywów

Aktywa obrotowe, ich struktura i dynamika w sposób istotny wpływają na procesy gospodarcze przedsiębiorstw, w tym procesy logistyczne. Z jednej strony są nośnikami tych procesów, zwłaszcza zakupu i sprzedaży, z drugiej zaś angażują środki kształtujące poziom rentowności i efektywności gospodarowania, ale także możliwości rozwojowych.

Z punktu widzenia efektywności procesów gospodarczych nie jest obojętne, jaki jest poziom aktywów

obrotowych, np. w relacji do przychodów, jak sprawnie obsługują procesy realizowane w przedsiębiorstwach. Zaangażowane zasoby rzeczowe i pieniężne w aktywach obrotowych są trwałym składnikiem procesów gospodarczych, ale z punktu widzenia efektywności gospodarowania nie są obojętne ich poziom, struktura, a przede wszystkim szybkość obrotu, przechodzenia z postaci pieniężnej w rzeczową i z rzeczowej w pieniężną. W tabeli 1 przedstawiłem syntetyczne wielkości aktywów obrotowych, ich strukturę i dynamikę w przedsiębiorstwach średnich i dużych.

Jak wynika z tabeli 1, zaangażowane w aktywach obrotowych środki w kwocie ponad 1 bln zł stanowią 1/3 rocznych przychodów przedsiębiorstw średnich i dużych. Struktura aktywów obrotowych wskazuje wzrost udziału zapasów; na koniec 2018 r. stanowią one 29% całości aktywów. Najbardziej płynny składnik aktywów obrotowych - inwestycje krótkoterminowe — stanowią 25% aktywów i wykazują tendencję spadkową. Należności krótkoterminowe stanowią 43% aktywów i są największym ich składnikiem. Obliczony wskaźnik rotacji należności wskazuje, że dostawca produktów, usług, towarów na otrzymanie należności pieniężnych czeka ponad 50 dni. Możemy stwierdzić, że struktura aktywów obrotowych i ich dynamika nie są korzystne z punktu widzenia efektywności gospodarowania, są czynnikiem obniżenia produktywności. W okresie 3 ostatnich lat ma miejsce proces wysokiej dynamiki wzrostu aktywów obrotowych oraz ich podstawowych składników: zapasów, należności i środków pieniężnych, które stanowią dominującą część inwestycji krótkoterminowych. Tempo wzrostu znacznie wyprzedza tempo wzrostu przychodów przedsiębiorstw. Powoduje to pogorszenie produktywności tej części aktywów, jakimi są aktywa obrotowe. Nastąpiło wydłużenie obrotu tych aktywów z 116 dni w 2015 r. do 120 dni w 2018 r. Oznacza to dodatkowe zaangażowanie środków ok. 53 mld zł. Kwota ta to 37% nakładów inwestycyjnych na środki trwałe (142 mld zł). Gdyby poziom produktywności aktywów obrotowych w 2018 r. był utrzymany na poziomie roku 2015, to inwestycje przedsiębiorstw mogłyby wynieść ponad 190 mld zł. Taka jest skala pogorszenia produktywności aktywów obrotowych i stracone szanse wzrostu inwestycji.

Poszczególne grupy aktywów obrotowych spełniają odrębne funkcje w procesach gospodarczych przedsiębiorstw. Zapasy są nośnikiem procesów zakupu, produkcji i sprzedaży. Ich struktura powinna zapewniać odpowiednią płynność tych procesów. Należności i środki pieniężne pozwalają realizować terminowe płatności zobowiązań wobec dostawców, pracowników, instytucji publicznych i innych kontrahentów. Nadmierne angażowanie środków w każdym ze składników aktywów obrotowych jest ekonomicznie nieefektywne, pogarsza relacje nakładów do efektów, wpływa na wzrost kosztów działalności

Tabela 1

Aktywa obrotowe i ich struktura

Lp.	Treść	2015 na 31.12		2016 na 31.12		2017 na 31.12		2018 na 31.12		Wskaźniki zmian w %	
		mld zł	w %	mld zł	w %	mld zł	w %	mld zł	w %	<u>2018</u> <u>2015</u>	<u>2018</u> <u>2017</u>
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1.	Aktywa obrotowe ogółem w tym:	806,9	100,0	872,2	100,0	956,2	100,0	1.015,0	100,0	126,8	106,2
1.1.	Zapasy	223,6	27,7	240,3	27,6	265,1	27,7	295,8	29,1	132,0	111,6
1.2.	Należności krótkoterminowe	347,5	43,1	375,6	43,1	414,4	43,3	436,9	42,9	125,3	105,3
1.3.	Inwestycje krótkoterminowe	212,1	26,3	231,0	26,5	249,8	26,1	253,9	25,0	119,8	101,6
2.	Przychody z całokształtu działalności w mld zł	2.520,9		2.620,3		2.865,1		3.057,0		121,3	106,7
Wskaźniki											
1.	Rotacji aktywów obrotowych w relacji do przychodów w dniach	116		120		120		120		x	x
2.	Rotacji zapasów w dniach	32		33		33		34		x	x
3.	Rotacji należności w dniach	50		52		52		51		x	x

Źródło: GUS, 2017; GUS, 2019.

przedsiębiorstw. Na przykład zapasy powodują koszty ich utrzymywania, a więc magazynowania, ochrony. Jednocześnie podlegają one procesom starzenia, tak fizycznego, jak i moralnego.

Na każdy ze składników aktywów obrotowych mają wpływ procesy logistyczne. Ich związek przejawia się w sposób zróżnicowany, na co zwracam uwagę, prezentując poszczególne grupy aktywów.

Zapasy

Zapasy rzeczowe aktywów obrotowych, jak wynika to z tabeli 1, wykazują najwyższą dynamikę wzrostu; ich wzrost w okresie 3 lat wyniósł 32%, a przychody przedsiębiorstw ze sprzedaży w tym okresie zwiększyły się o 21%. Dane te wskazują na wzrost zapasochłonności procesów gospodarczych. Zapasy mają najsilniejszy związek z procesami logistycznymi, co uzasadnia szerszą ich prezentację.

Należy zwrócić uwagę na następujące podstawowe zjawiska związane z zapasami.

Zapasy są składnikiem podziału Produktu Krajowego Brutto — ich wzrost oznacza odłożenie w zapasach nowo wytworzonej wartości ze szkodą dla innych składników podziału, głównie zaś inwestycji w środki trwałe, będące podstawowym czynnikiem rozwoju przedsiębiorstw i całej gospodarki.

Wzrost zapasów w przedsiębiorstwach angażuje znaczne środki, a szybsze tempo ich wzrostu w relacji do zmian przychodów powoduje obniżenie produktywności aktywów i pogorszenie efektywności gospodarowania.

Zapasy powodują ponoszenie znaczących kosztów ich utrzymania, zwłaszcza magazynowania i ochrony. Procesy starzenia fizycznego i moralnego zapasów to także koszty. Tak zwane posezonowe wyprzedaje zapasów, to ujemne skutki fizycznego i moralnego ich starzenia się, utraty wartości użytkowych.

Zapasy, ze wszystkich grup aktywów obrotowych, są ściśle powiązane z procesami logistycznymi. Koszty fizycznego przepływu i utrzymania zapasów to składnik szeroko pojętych kosztów logistycznych. Różne szacunki kosztów zapasów wskazują, że mogą one stanowić ok. 8-10% ich wartości w skali rocznej.

Sprawność procesów logistycznych, synchronizacja terminów dostaw z potrzebami odbiorców, to istotne czynniki kształtowania zapasów. Obecnie następuje wyraźny proces wydłużania łańcucha dostaw, co także ma wpływ na wielkość zapasów.

Wymienione czynniki, zjawiska i procesy kształtowania zapasów mają zarówno charakter makroekonomiczny, jak i wpływają na funkcjonowanie przedsiębiorstw, sprawność i efektywność ich działalności.

Należy zwrócić zwłaszcza uwagę na makroekonomiczny aspekt związany z zapasami, który jest często pomijany w ocenach. Otóż wzrost zapasów rzecz-

wych aktywów obrotowych jest składnikiem podziału Produktu Krajowego Brutto, jego części akumulowanej. W 2018 r. PKB w stosunku do roku 2017 zwiększył się o 128 mld zł, a przyrost zapasów tylko w przedsiębiorstwach średnich i dużych wyniósł 31 mld zł i stanowił 25% całego przyrostu PKB. W okresie 3 lat przyrost PKB w kwotach bezwzględnych, to wielkość 318 mld zł, z tego na przyrost zapasów przypada 72 mld zł, tj. 23%. Taka jest bezwzględna skala negatywnego wpływu nadmiernego wzrostu zapasów na strukturę podziału PKB. Podobne wielkości nie obejmują przedsiębiorstw małych, w tym mikro, na które przypada ok. 1/3 całości obrotów sektora przedsiębiorstw niefinansowych. Można szacować, że przyrost zapasów w całym sektorze przedsiębiorstw stanowi w ostatnich latach ok. 30% całego przyrostu PKB. Nadmierny wzrost zapasów wpływa negatywnie na inne kierunki podziału PKB, zwłaszcza inwestycje, które w ostatnich 3 latach wykazują załamanie poziomu i stagnację. Nakłady inwestycyjne w 2018 r. są tylko o kilka procent wyższe od roku 2015. W tym zaś okresie PKB zwiększył się o 18% (GUS, 2017; GUS, 2019).

Rola i znaczenie zapasów w gospodarce, a zwłaszcza w ekonomice przedsiębiorstw, a także istotny wpływ procesów logistycznych na ich poziom i strukturę wskazują na potrzebę nieco szerszego potraktowania tych zagadnień. Dotyczy to zwłaszcza koncentracji zapasów w kilku działach gospodarki oraz odmienności funkcji poszczególnych rodzajów zapasów. Zagadnienia te przedstawiam niżej.

Zapasy są skoncentrowane zwłaszcza w przemyśle, handlu i budownictwie, a więc w podstawowych działach gospodarki. Ich dynamikę i strukturę przedstawiłem w tabeli 2.

W okresie 3 lat stan zapasów zwiększył się o 72 mld zł, tj. o 32%, przy wzroście przychodów ze sprzedaży o 22%. Szczególnie dynamicznie rosły zapasy w handlu, zwiększyły się one o 37%. Cykl obrotu zapasów wydłużył się do 36 dni.

Należy zwrócić uwagę na koncentrację zapasów w dwu działach, tj. w przemyśle i handlu. Na koniec 2018 r. w tych dwu działach było utrzymywanych 91% zapasów całego sektora przedsiębiorstw średnich i dużych. Jeśli doliczymy zapasy przedsiębiorstw budowlanych, to na te trzy działy gospodarki przypada 96% całości zapasów. Zatem procesy zakupu, produkcji i sprzedaży angażują coraz więcej zapasów. Wyjaśnienie tej tendencji zasługuje na oddzielne potraktowanie. Mają tu wpływ m. in. następujące zjawiska i procesy (zarówno zachodzące w gospodarce naszego kraju, jak i kształtowane przez warunki zewnętrzne, globalne).

Wydłuża się łańcuch dostaw, co raz mniej produktów jest wytwarzanych wyłącznie w danym kraju, a są one produktami europejskimi, a nawet globalnymi.

W wielu segmentach rynku okresowo występują bariery popytu powodowane zmiennymi tendencjami w strukturze potrzeb.

Procesy innowacji produktowych i technologicznych w wielu segmentach produkcji i obrotu doprowadziły do skrócenia cyklu życia produktów, co z kolei ma wpływ na zapasy i przyspieszenie intensywności odnawiania produktów.

Tak zwane wyprzedaje posezonowe, to z jednej strony wyraźne zjawisko niedostosowania wielkości podaży do popytu, a z drugiej to znaczące koszty moralnego starzenia się zapasów.

Wymienione zjawiska i procesy wymagają przedstawienia struktury rodzajowej zapasów. Poszczególne

Tabela 2
Struktura zapasów w przekroju działowym

Lp.	Treść	Stan zapasów na 31.12.								Wskaźniki zmian w %	
		2015		2016		2017		2018		2018 2015	2018 2017
		mld zł	w %	mld zł	w %	mld zł	w %	mld zł	w %		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1.	Zapasy ogółem w tym:	223,6	100,0	240,3	100,0	265,1	100,0	295,8	100,0	110,6	132,0
1.1.	Przemysł	132,4	59,1	139,3	58,0	151,8	57,3	171,3	57,9	112,7	129,8
1.2.	Handel	71,6	32,0	78,8	32,8	88,3	33,3	98,2	33,2	111,6	137,2
1.3.	Budownictwo	10,9	4,9	12,5	5,2	13,4	5,1	14,2	4,8	106,0	130,2
2.	Przychody ze sprzedaży w mln zł	2.444,8		2.537,8		2.771,7		2.974,3		107,4	121,6
3.	Wskaźnik rotacji zapasów ogółem w dniach	33		34		34		36		x	x

Źródło: GUS, 2017; GUS, 2019, obliczenia własne.

ne grupy zapasów pełnią zróżnicowane funkcje, są kształtowane często odmiennymi czynnikami. Na ogólny stan zapasów składają się cztery podstawowe grupy:

- materiały,
- półprodukty i produkty w toku,
- produkty gotowe,
- towary.

W tabeli 3 przedstawiłem podstawowe wielkości tych zapasów, ich strukturę i dynamikę zmian.

Wymienione grupy zapasów pełnią zróżnicowane funkcje w procesach gospodarczych. Zapasy materiałów i produktów niedokończonych służą wyłącznie potrzebom tych przedsiębiorstw i innych jednostek, które je utrzymują. Możemy powiedzieć, że zapasy te funkcjonują w sferze produkcji. Na koniec roku 2018 stanowiły one 45% całości zapasów.

Zapasy produktów gotowych i towarów obsługują procesy sprzedaży i szeroko pojętych procesów dystrybucji, są one zlokalizowane u producentów, a także w wielu ogniwach procesów dystrybucji: w magazynach centralnych producentów, w sieciach hurtowych i logistycznych, w przedsiębiorstwach handlowych różnych wielkości, w stacjach serwisowych itp. Można powiedzieć, że zapasy te obsługują procesy obrotu. Na koniec 2018 r. zapasy te stanowiły 53% całości zapasów; podobny ich udział występował na koniec 2015 r.

Dynamika poszczególnych grup zapasów jest zróżnicowana. Szczególnie wysokie było tempo wzrostu produkcji niezakończonych. Wydaje się, że ma to związek z komplikowaniem procesów wytwórczych i ich internacjonalizacją. Stosunkowo niskie tempo wzrostu zapasów produktów gotowych może mieć związek z polityką producentów, którzy przesuwają te zapasy do sfery obrotu, co wskazuje na wysokie tempo przyrostu zapasów towarów (przyrost w okresie 3 lat — 36%). Należy jeszcze dodać, że zapasy towarów

w handlu stanowią 82% całości zapasów towarów utrzymywanych w przedsiębiorstwach.

Przytoczone dane bezwzględne, obliczone wskaźniki struktury i dynamiki zapasów wskazują na ich wysokie tempo wzrostu, znacznie wyprzedzające tempo wzrostu przychodów ze sprzedaży. Zapasochłonność procesów gospodarczych wobec komplikowania się powiązań gospodarczych, wydłużenia łańcuchów dostaw, złożoności procesów logistycznych wykazuje wyraźną tendencję wzrostu, co obniża efektywność procesów gospodarczych. Pogłębienie rozpoznania źródeł tych negatywnych procesów z punktu widzenia efektywności gospodarowania wymagałoby oddzielnego potraktowania.

Płynność finansowa przedsiębiorstwa

Sfery zakupów i sprzedaży przedsiębiorstw możemy rozpatrywać od strony fizycznych strumieni przepływów produktów, co jest treścią procesów logistycznych. Jednocześnie te sfery charakteryzuje przepływ pieniądza: płatności odbiorców za sprzedane wyroby, towary, usługi oraz płatności zobowiązań na rzecz dostawców materiałów, usług, energii itp. Przepływ pieniądza między przedsiębiorstwami jest przedmiotem działalności służb finansowych. Ale znaczący udział mają tu służby zakupu, sprzedaży, obejmujące szeroko rozumiane procesy logistyczne, na co wskazałem na wstępie tego tekstu.

Oprócz zapasów należności krótkoterminowe i tzw. inwestycje krótkoterminowe kształtują całość aktywów obrotowych. Wymienione grupy kształtują przede wszystkim poziom płynności finansowej przedsiębiorstwa, czyli ich zdolności do terminowego regulowania zobowiązań.

Tabela 3

Wielkość i struktura rodzajowa zapasów w latach 2015–2018

Lp.	Treść	Stan zapasów na 31.12.								Wskaźniki zmian w %	
		2015		2016		2017		2018		$\frac{2018}{2015}$	$\frac{2018}{2017}$
		mld zł	w %	mld zł	w %	mld zł	w %	mld zł	w %		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1.	Zapasy ogółem w tym:	223,6	100,0	240,3	100,0	265,1	100,0	295,8	100,0	111,6	132,0
2.	Materiały	66,5	29,7	72,4	30,2	79,6	30,0	91,0	30,7	113,8	136,8
3.	Półprodukty i produkty w toku	29,5	13,2	33,8	14,1	38,9	14,7	41,9	14,2	107,4	142,0
4.	Produkty gotowe	37,6	16,8	38,2	15,9	41,3	15,6	45,6	15,4	111,2	121,3
5.	Towary	82,0	36,6	91,5	38,1	100,9	38,1	111,6	37,7	110,5	136,1

Źródło: GUS, 2017; GUS, 2019, obliczenia własne.

Tabela 4
Należności i zobowiązania oraz wskaźniki płynności finansowej przedsiębiorstw

Lp.	Treść	Stan na koniec roku w mld zł			
		2015	2016	2017	2018
1.	Należności krótkoterminowe	347,5	375,6	414,5	436,9
1.1.	z tytułu dostaw	283,2	309,3	341,7	358,4
2.	Inwestycje krótkoterminowe	212,1	231,0	248,9	253,9
3.	Razem (1 + 2)	559,6	606,6	663,3	690,8
4.	Zobowiązania krótkoterminowe	554,2	594,9	649,5	701,0
4.1.	z tytułu dostaw	278,0	308,0	340,5	354,3
Wskaźniki płynności					
1.	I stopnia w % (poz. 2:4)	38,3	38,38	38,3	36,3
2.	II stopnia w % (poz. 3:4)	101,0	101,9	102,0	98,5
3.	Relacja należności do zobowiązań z tytułu dostaw w % (poz. 1.1:4.1)	101,9	100,4	100,2	101,2

Źródło: GUS, 2017; GUS, 2019, obliczenia własne.

W tabeli 4 zestawilem odpowiednie dane pozwalające ocenić poziom i tendencje zmian płynności finansowej przedsiębiorstw średnich i dużych.

Należności i inwestycje krótkoterminowe (zwłaszcza w postaci środków pieniężnych) stanowią najbardziej płynne składniki aktywów obrotowych. Ich podstawową funkcją jest zapewnienie terminowych i pełnych płatności zobowiązań przedsiębiorstw wobec dostawców, pracowników, instytucji publicznych itp. Z drugiej strony wymienione składniki aktywów angażują środki, które nie mogą być przeznaczone na inne cele. Można by powiedzieć, że każde nadmierne zaangażowanie środków w tych składnikach aktywów prowadzi do obniżenia poziomu produktywności i efektywności gospodarowania.

Jeśli z kolei uznamy, że istotą procesów logistycznych jest integracja i odpowiednia synchronizacja trzech strumieni przepływów, tj. rzeczowych, informacyjnych i pieniężnych — co uzasadniłem we wstępie do tego tekstu — to poziom i tendencje zmian wskaźników płynności kształtują się pod znaczącym wpływem procesów zakupu i sprzedaży. Mają one wyraz pieniężny, ale w znacznym stopniu są kształtowane przez procesy rzeczowe i informacyjne wyróżnionych sfer procesów logistycznych.

Dane w tabeli 4 i obliczone wskaźniki pozwalają na sformułowanie pewnych syntetycznych ocen poziomu płynności przedsiębiorstw.

Wskaźnik płynności -jak to określa GUS — I stopnia, zwany również wskaźnikiem płynności gotówkowej, określa stosunek inwestycji krótkoterminowych do zobowiązań bieżących. W okresie 2015-2017 kształtował się on na stabilnym poziomie ok. 38%, zaś w roku 2018 nastąpiło pewne obniżenie tego wskaźnika. Podobną tendencję wykazuje wskaźnik II stopnia, będący relacją należności i inwestycji krótkoterminowych do zobowiązań krótkoterminowych.

W tabeli 4 zestawilem odpowiednie dane pozwalające ocenić poziom i tendencje zmian płynności finansowej przedsiębiorstw średnich i dużych.

Ponadto można zauważyć, że należności z tytułu dostaw w zasadzie w pełni pokrywają zobowiązania z tytułu dostaw. Jednak płynne aktywa obrotowe powinny w pełni wystarczyć nie tylko na pokrycie zobowiązań z tytułu dostaw, lecz także zobowiązań np. z tytułu podatków, ubezpieczeń społecznych, wynagrodzeń, spłaty kredytów itp. I tak w 2018 r. udział należności z tytułu dostaw w ogólnej kwocie należności wynosił 82%, zaś udział zobowiązań z tytułu dostaw w ogólnej kwocie zobowiązań — 51%.

Już wcześniej stwierdziłem, że tempo wzrostu aktywów obrotowych, w tym także należności i środków pieniężnych w okresie ostatnich 3 lat, było znacznie wyższe od tempa wzrostu przychodów ze sprzedaży. Proces ten prowadzi do pogorszenia produktywności aktywów. Angażuje coraz więcej środków dla uzyskania pożądanej przez przedsiębiorstwa wielkości przychodów. Powstaje więc pytanie, czy poziom płynności i tendencje jego zmian mogą być uznane za racjonalne.

Tak w teorii, jak i w praktyce gospodarczej są przywoływane wzorcowe, normatywne wskaźniki płynności finansowej. Na przykład wskazuje się, że wskaźniki płynności powinny zawierać się w następujących przedziałach:

- wskaźnik gotówkowy (według GUS — I stopnia) powinien zawierać się w przedziale 20-25% w relacji do zobowiązań krótkoterminowych;
- wskaźnik szybki (według GUS — II stopnia) jest racjonalny, jeśli kształtuje się w granicach 80-100% w relacji do zobowiązań krótkoterminowych;
- wskaźnik bieżący (według GUS — III stopnia) jako stosunek aktywów obrotowych do zobowiązań bieżących uznaje się za racjonalny, jeśli nie przekracza 150% zobowiązań bieżących.

Są to wskaźniki raczej orientacyjne, a nie wzorcowe. W każdym przedsiębiorstwie poziom płynności kształtowany jest przez jego warunki funkcjonowania: przedmiot działalności i jego skalę, miejsce na rynku, liczbę dostawców i odbiorców itp.

Chcę także podkreślić istotne zróżnicowanie poziomu płynności w poszczególnych przedsiębiorstwach, a także działach i branżach działalności gospodarczej. Przedstawione wyżej wskaźniki płynności jako przeciętne dla sektora przedsiębiorstw średnich i dużych kształtują się na wysokim poziomie z tendencją ich wzrostu, co — jak oceniłem wyżej — jest procesem negatywnym z punktu widzenia racjonalności gospodarowania.

Należy ponadto mocno zaakcentować, że utrata płynności finansowej przez przedsiębiorstwa i jej utrzymanie przez dłuższy okres prowadzi w większości przypadków do upadłości. W ostatnich latach mimo wysokich sumarycznych wskaźników płynności finansowej nasiliły się zjawiska upadłości przedsiębiorstw, które zwykle miały swój początek w utracie tej płynności.

Jeszcze jedna, wydaje się, zasadna konkluzja. Zachowanie płynności finansowej przedsiębiorstwa to nie tylko funkcja jego służb finansowych, lecz także rezultat całokształtu działania wszystkich ogniw i służb przedsiębiorstwa, w tym zakupu, sprzedaży i logistyki. Sprawność procesów logistycznych, synchronizacja terminów dostaw z potrzebami, skuteczne sterowanie coraz bardziej złożonymi łańcuchami dostaw mają także pozytywny wpływ na poziom i strukturę aktywów obrotowych, a także utrwalenie wymaganego w konkretnych warunkach poziomu płynności finansowej.

Konkluzje końcowe

W tekście główną uwagę skoncentrowałem na przedstawieniu podstawowych wielkości aktywów obrotowych przedsiębiorstw; ich poziomu, struktury, dynamiki zmian. Jednocześnie starałem się wskazać na powiązania i wzajemne uwarunkowania, zwłaszcza struktury aktywów obrotowych i procesów logistycznych przedsiębiorstw. Istotą procesów logistycznych jest integralne funkcjonowanie trzech podstawowych strumieni przepływu: produktów, informacji i pieniądza, zwłaszcza między wyodrębnionymi podmiotami gospodarującymi — przedsiębiorstwami. Niżej przedstawiam konkluzje końcowe wynikające z artykułu.

1. Aktywa obrotowe stanowią podstawowy składnik majątku przedsiębiorstw. W latach 2015-2018 miał miejsce ich wzrost znacznie wyprzedzający tempo wzrostu przychodów. W tym okresie aktywa zwiększyły się o 27%, zaś przychody o 21%. Oznacza to

dotąd dodatkowe zaangażowanie środków rzeczowych i pieniężnych w tych aktywach i prowadzi do pogorszenia ich produktywności. Dodatkowe zaangażowanie środków to w 2018 r. kwota 53 mld zł. Mogły być one wykorzystane na inne cele, zwłaszcza rozwojowe, a więc na finansowanie inwestycji w środki trwałe.

2. Poszczególne grupy aktywów — zapasy, należności krótkoterminowe, tzw. inwestycje krótkoterminowe (podstawowym ich składnikiem są środki pieniężne) — spełniają odmienne funkcje, wykazują zróżnicowany związek z procesami logistycznymi.
3. Zapasy rzeczowe wykazują najwyższą dynamikę, gdyż w okresie 3 lat nastąpił ich wzrost o 32% przy zwiększeniu przychodu ze sprzedaży o 21%. Tak znaczący wzrost zapasochłonności procesów gospodarczych ma wiele negatywnych skutków.
4. Zapasy są składnikiem podziału Produktu Krajowego Brutto. Ich wzrost oznacza odkładanie w zapasach nowo wytworzonej wartości. W okresie ostatnich 3 lat przyrost PKB wyniósł 318 mld zł, z czego 72 mld zł odłożyło się w przyroście zapasów tylko w przedsiębiorstwach średnich i dużych, tj. 23% przyrostu PKB. Jeśli doliczymy przedsiębiorstwa małe, w tym mikro, przyrost zapasów angażuje ok. 30% przyrostu PKB. Mimo wzrostu PKB w okresie 3 lat o 18% inwestycje w 2018 r. są tylko nieco wyższe niż w roku 2015.
5. Utrzymanie zapasów powoduje koszty ich utrzymania, tj. magazynowania, ochrony, finansowania, starzenia fizycznego i moralnego. Osłabiają one efektywność procesów gospodarczych. Koszty zapasów stanowią ok. 8-10% ich przeciętnej wartości, czyli w 2018 r. można je szacować na ok. 30 mld zł.
6. Zapasy mają najbardziej bezpośredni związek z procesami logistycznymi. Sprawność tych procesów, synchronizacja terminów dostaw z potrzebami odbiorców, to istotne czynniki kształtowania zapasów. Obecnie w warunkach globalizacji występują procesy wydłużające łańcuchy dostaw, co także ma wpływ na zapasy.
7. Zapasy są koncentrowane w trzech podstawowych działach gospodarki, tj. w przemyśle, handlu i budownictwie. Na koniec 2018 r. 96% zapasów było skoncentrowanych w tych działach. Wysoka dynamika wzrostu zapasów ma miejsce zwłaszcza w handlu — w okresie 3 lat przyrost zapasów wyniósł 37%.
8. Struktura zapasów jest złożona. Występują one w sferze produkcji w postaci zapasów materiałów i produkcji niezakończonych oraz w sferze obrotu, szeroko rozumianych procesów dystrybucji, gdzie występują zapasy produktów gotowych i towarów. Na tę sferę przypada 54% całości zapasów. Zarówno zapasy materiałów, jak i towarów oraz wyrobów gotowych są kształtowane w znacznym stopniu przez procesy logistyczne sfery zakupów oraz dystrybucji.

9. Aktywa obrotowe w postaci należności krótkoterminowych i środków pieniężnych kształtują istotny przejaw sytuacji finansowej przedsiębiorstw, jakim jest płynność finansowa, czyli zdolność przedsiębiorstwa do terminowego regulowania zobowiązań wobec dostawców, pracowników, instytucji publicznych i in. W sektorze przedsiębiorstw średnich i dużych jako całości wskaźniki płynności w ostatnich latach kształtują się na wysokim poziomie. Należy jednak wyraźnie podkreślić, że wiele przedsiębiorstw ma istotne trudności z utrzymaniem płynności. Nasilenie w ostatnich latach procesów upadłości miało zwykle swój początek w utracie płynności finansowej.
10. Należy wskazać, że należności i zobowiązania z tytułu dostaw są kształtowane także pod znaczącym wpływem procesów zakupu i sprzedaży, a więc także procesów logistycznych. Oczywiście trudno jest ustalić w sposób wymierny wpływ tych procesów na poziom należności i zobowiązań z tytułu dostaw. Jakościowa zaś ocena warunków i terminów płatności za dostawy w sposób wyraźny wskazuje, że płynność finansowa przedsiębiorstw kształtowana jest przez całokształt ich procesów gospodarczych. Wyraz finansowy wskaźników płynności jest tylko sumaryczną miarą jej poziomu.
11. Z danych przytoczonych w tabeli 1 wynika, że wskaźnik rotacji należności krótkoterminowych

w przedsiębiorstwach wynosi ponad 50 dni. Oznacza to, że dostawca produktów, towarów bądź usług za ich sprzedaż pieniądze otrzymuje po 50 dniach od momentu sprzedaży. Podejmowane przedsięwzięcia skrócenia terminów spływu należności jak dotychczas nie przyniosły spodziewanych pozytywnych rezultatów.

W artykule przedstawiłem podstawowe dane, wskaźniki i oceny kształtowania aktywów obrotowych w ostatnich kilku latach. Wskazują one wyraźnie na negatywne zjawiska i procesy wysokiej dynamiki aktywów, w tym zwłaszcza zapasów, wyprzedzające wskaźniki wzrostu przychodów przedsiębiorstw ze sprzedaży. Prowadzi to do pogorszenia produktywności, obniżenia efektywności gospodarowania. Wskazałem także na związek aktywów obrotowych z funkcjonowaniem procesów logistycznych. Relacje i wzajemne uwarunkowania są złożone, nie poddają się wymiernym ocenom. Powstaje zasadnicze pytanie, czy te negatywne zjawiska i procesy mogą być zahamowane, a tendencje odwrócone i zmienione na pozytywne. Wymaga to kompleksowych działań w przedsiębiorstwach, a także w skali makroekonomicznej, przy aktywnej roli regulacyjnej organów państwa. Problem godny jest oddzielnego potraktowania.

Bibliografia

- Skowronek, Cz., Saryusz-Wolski, Z. (2012). *Logistyka w przedsiębiorstwie*. Warszawa: PWE.
GUS. (2017). *Biuletyn Statystyczny GUS*, (2).
GUS. (2019). *Biuletyn Statystyczny GUS*, (2).

Gospodarka Materiałowa i Logistyka

www.gmil.pl

tel. 795 155 583

00-252 Warszawa

ul. Podwale 17